

Преходът като слабост да повярваме в себе си

Написано от Христо Христов
Неделя, 14 Септември 2014 13:33

След по-малко от два месеца ще се навършат 25 години от рухването на Берлинската стена, а с нея и разпада на комунистическата система в стегнатите до тогава в съветска прегръдка страни от Източен блок.

Един отминаващ четвърт век, в който ние българите се загубихме в прехода и не намерихме най-краткия и верен път към онова развитие на обществото, което постигнаха почти всички страни от бившия социалистически лагер. Време, в което търсещите отговори на въпросите какво, как и защо се случи така в България, биха по-скоро погледнали в себе си, а не както по-често ни се случва да потърсим и хвърлим вината другаде.

Вече се появиха, а сигурно и предстоят да излязат още книги, които правят опит да преосмислят тези 25 години, в които повечето време се блъскахме, боричкахме отколкото вървахме напред.

Тази неделя в [електронната библиотека](#) на [desebg.com](#) ви представям една от тези книги – **„Българските освобождения“** на **Румен Данов** (1956). Завършил икономика и журналистика преди промените той работи в списание „Отечество“.

Авторът е един от учредители на Комитета за екологична защита на Русе, на „Екогласност“, член е на Клуба за гласност и преустройство, депутат в 7-то Великото

Преходът като слабост да повярваме в себе си

Написано от Христо Христов
Неделя, 14 Септември 2014 13:33

народно събрание (ВНС) от СДС, член на първата Комисия (парламентарна) за отваряне на досиетата на народните представители в 7-то ВНС (1990-1991) и съветник на президента Желю Желев по национална сигурност.

Човек, с който ме свързва приятелство, започнало покрай журналистическото ми разследване на убийството на писателя Георги Марков ([виж интервю с Румен Данов по тази тема – тук](#)). Един от малкото хора, които влязоха и излязоха от политиката без да се облагодетелстват, освен с горчив опит. Приятели му знаехме, че работи върху ръкопис, но годините минаваха една след други и нищо. Ето, случайно или не, точно 25 години от онези бурни събития в Източна Европа, застигнаха и България, книгата му е факт.

Обикновено участниците в събитията пишат мемоари. За разлика от някои днешни анализатори и яхналите гребена на вълната в месеците след 10 ноември 1989 г. пръхнали се властогонци, умиращи да бъдат възприети като политици, Румен Данов без съмнение е участник в събитията от 1988-1993 г., но не е написал класическа мемоарна книга.

Трудът му дори не е анализ на прехода от тоталитарна комунистическа система към демокрация, който преживяхме, каквито други участници в събитията от края на 80-те години, озовали се в политиката през първата половина на 90-те години, вече са предлагали.

„Българските освобождения“ има много по-мощна основа от прехода след 1989 г. Да, авторът започва с прехода, но правейки изводи погледът му е обърнат далеч назад, към началото на новата българска държава. Този подход му позволява да търси и открива онези паралели в миналото, които разкриват пред нас една неочаквана картина: едни и същи грешки или почти едни и същи грешки, които ние повтаряме като общество от края на по-миналия век.

Фиксирането върху трите години – 1878, 1944 и 1989 – не е самоцелно. Както самият автор посочва в предговора, ако първото Освобождение може да се нарече истинско, то за следващите две читателите сами могат да се досетят, че зад тях прозират кавичките.

Преходът като слабост да повярваме в себе си

Написано от Христо Христов
Неделя, 14 Септември 2014 13:33

Тук държа да отбележа, че опитът на Румен Данов за паралел в историята назад, който обхваща и прехода след 1989 г. се различава от поднесеното от историците Искра Баева и Евгения Калинова с тяхното съвместно издание „Българските преходи 1939-2010“. То се поднася на студентите в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ като академичен опит да се представи новата история на България, но тези, които познават книгата, знаят, че в нея редица факти за комунистическия режим са меко казано замазани.

Онова, което Румен Данов е успял за разлика от мнозина и то беше подчертано от политолога Огнян Минчев по време на премиерата на „Българските освободения“, е дистанцирането от събитията и липсата на самоцелно търсене на легитимация постфактум, за да обяснява своите позиции. Такова нещо няма. Да, Румен Данов като участник в събитията присъства в книгата, но само дотолкова, доколкото да опише автентично случилото се. Например събирането на подписи от „Екогласност“ в градинката пред „Кристал“ през октомври 1989 г., в което и той самият участва, е направено с тънък ироничен тон, който предава искрено наивността на хората, дръзнали тогава да присъединят имената си към мирен протест срещу властта.

Въпреки че историческият поглед и паралели в книгата да са много по-обхватни ще се спра само на някои факти и случаи, които са забравени или подправени през годините в експлоатирането на случилото се в първите години прехода от различни политически сили или фигури.

Макар че Румен Данов остава на политическата сцена за сравнително кратък период, през следващите години той не се е дистанцирал от политиката, а е приел ролята на един точен и пристрастен единствено към фактите наблюдател (през 1994 г. той подава оставка като съветник на президента Желев, след като въпреки обещанието на президента държавата да направи всичко за разкриване на убийството на Георги Марков на практика беше блокирано международното разследване с отказа на България да предостави най-важните доказателства по случая на Дания и Скотланд ярд за задържане на заподозрения за участие в покушението италиански гражданин с датски паспорт Франческо Гулино – агент „ПИКАДИЛИ“ на Първо главно управление на ДС).

Тази поглед към случващото през последните 20 години му помага особено много при сглобяването или припомнянето на действително случилото се в началото на прехода и обективното му разчитане по-късно.

Преходът като слабост да повярваме в себе си

Написано от Христо Христов
Неделя, 14 Септември 2014 13:33

Тук не мога да не отбележа, че без да ги позиционира в центъра на разказа си Румен Данов поставя на местата им по интелигентен и елегантен начин много хора, които се опитаха да станат политици без значение вотляво или вдясно. Даже преобладават тези, които са принадлежали в различни моменти към СДС.

Тук може да вярваме на Румен Данов, защото той не прави компромис с действителните факти, за разлика от онези лица без биографии – избрали политиката и СДС след промените, които разчитащи на късата памет неведнъж са си позволявали да правят интерпретация на случилото се, при която вината и отговорността е стоварена накъде другаде с шаблонни обяснения и нечисти политически цели.

Лично аз не съм срещал по-добър анализ от този на Румен Данов за политическото самоизяждане в СДС (нека така да наречем процесът, довел до разпада на съюза и минимизирането на влиянието му в политиката). Брилянтно са представени трите вълни, издигнали различни хора до върховете на властта на „Раковски“ 134 и техните политики и стратегии.

Румен Данов е дал и много правдиво обяснение за чисто политическото експлоатирането на антикомунизма от СДС. Ето как авторът подкрепя тезата си:

Преходът като слабост да повярваме в себе си

Написано от Христо Христов
Неделя, 14 Септември 2014 13:33

- „Световната комунистическа система рухна в края на 1989 г. и окончателно е невъзвратимо се спомина през есента на 1991 г.!
- Част от комунистическо-полицейската номенклатура след 1990 г. мимикрира и рецидивира. Ще се опита да криминализира икономическите форми на свободната пазарна икономика.

В повечето бивши страни от социалистическия лагер тези две констатации взаимно се допълват. Те не са спорни и по тях не се вихрят бурни обществени дебати.

Откъм българската опозиционна перспектива обаче те драматично се разминават! „Истинската” опозиция в България няма да се примири и да приеме първата констатация. Всъщност тя няма нужда от нея. Не се е борила с комунизма, когато му е било времето, затова няма да признае и да приеме изчезването му. Исква да се самоосъществи и да трупа борчески актив, упражнявайки се върху трупа на умряло куче. За тази цел най-напред трябва да убеди себе си и околните, че кучето не само не е умряло, ами всеки момент ще ни разкъса. До края на десетилетието ще продължи да громи комунизма гръмогласно и кресливо. Ще произвежда уродлива героика и затова ще абсолютизира втората теза.”

Румен Данов подчертава значението на факта, че дори безбройните рецидиви от миналото да продължават да тровят обществената атмосфера духът на комунистическата системата го няма. „Това е, което ще остане неразбрано. И в нито един момент не само електоратът на СДС, но и гражданският и демократичен и антикомунистически елит няма да се чувства исторически победител. Какъвто реално е, независимо от първите изборни резултати”, пише авторът, като продължава:

„Нещо повече! Вместо да съгражда новите институции, новото законодателство, вместо да обездвижва старите сили чрез ефективни административни действия, „истинската” опозиция ще се втурне да воюва със себе си. Ще измисля врагове, предатели и съглашатели сред собствените си редици... Надявам се да бъда разбран правилно! Сериозното противодействие на комунистическото и номенклатурно задкулисие най-малко има нужда от фалшива показност и гръмогласна публичност...

За всичките дълги години напред антикомунистическата реторика ще бъде най-удобното оправдание за управленска немощ и най-сигурно средство за антикомунистическа

Преходът като слабост да повярваме в себе си

Написано от Христо Христов
Неделя, 14 Септември 2014 13:33

политическа легитимация.

Защо ли? Защото е по-лесно.”

Румен Данов дава редица примери за успешната тактика на опозицията в другите страни от Източна Европа, в резултат на която се стигат до реални промени и то за далеч по-кратки срокове отколкото в България.

Тук ще повтора думите на Огнян Минчев, казани на премиерата на книгата преди няколко месеца, с който той безпогрешно е разчел посланието на автора:

„Със сравнението с други елити в Източна и Централна Европа, които постигнаха повече от нас, Румен Данов откроява много съществена разлика и тя е тяхната увереност в това, че вече са победили, че са направили това, което е било необходимо.”

Болезнено и до голяма степен тъжно се четат страниците в книгата, в които се виждат едни и същи грешки на обществото ни от последните 135 години, повтаряни периодично и припомнени с много самоирония от автора.

А какво би станало, ако по думите на Румен Данов, „успеем да преодолеем нашия дълбочинно комплексирани, котловинно провинциален и безнадеждно закъснял захлас по либералния (всъщност комунално-партизански) капитализъм, който строим отново. И ако погледнем отвъд вехтите крамоли отпреди 100 години. Ако успеем да отключим и осмислим миналия си живот като опит в среда, в която регулациите бяха тотални и навсякъде. Ако успеем да поощрим с мъдри закони заслужените санкции върху консуматорската стихия и безогледната ресурсна вакханалия...”

Румен Данов, „Българските освобождения” – изгубените поуки, ИК „Ера”, ИК „Глобус”, 2014 г., 581 страници, цена 23 лв.